

Дипломатія очима журналістів

Петро Коломієць,

*колишній завідувач відділом
зовнішньоекономічних зв'язків
журналу «Політика і час»*

ТРИ ДОЛІ ОДНОГО ВИДАННЯ

Якщо вести мову про неперервність інституційного та творчого розвитку, то далекою предтечею нинішнього журналу Міністерства закордонних справ України «Зовнішні справи»

був журнал ЦК Компартії України під назвою «На допомогу агітатору». Щоправда, друк цього видання невдовзі було припинено у зв'язку з окупацією країни фашистськими загарбниками. В 1944 році журнал знову вийшов у світ під назвою «Блокнот агітатора». 1969-го переформатоване видання отримало назву «Під прапором ленінізму», відтак виходило друком двічі на місяць українською та російською мовами масовим накладом. Журнал, згідно з анотацією, висвітлював практику комуністичного будівництва в СРСР, суспільно-політичне, економічне, культурне життя республіки, а також публікував матеріали на допомогу політінформаторам, агітаторам та пропагандистам.

Принагідно варто згадати, що у Радянському Союзі за місцем роботи чи навчання було охоплено практично все доросле населення країни. «Бійці ідеологічного фронту» мали свою ієрархію: політінформатори, що повідомляли про останні події у країні та світі, агітатори, котрі роз'яснювали останні рішення партії, уряду у трудових колективах і підтримували будь-які починання, та пропагандисти, які організовували і проводили навчання у розгалуженій системі політичної освіти. Заняття найчастіше проводилися формально, але явка слухачів була задовільна, оскільки за цим стежили парткоми та партбюро підприємств, установ, навчальних закладів, наукових інститутів. Вже згадуваний «Блокнот агітатора», яким опікувався відділ пропаганди та агітації ЦК Компартії України, публікував статті на різноманітні теми, а також подавав методичні розробки політінформа-

цій, агітаційних матеріалів, а також виступів у системі політичної освіти. Та водночас всі однойменні відділи обкомів партії теж налагодили випуск регіональних «Блокнотів агітатора», ідейно-політичний рівень публікацій яких не завжди задовольняв вище партійне керівництво у Києві. Отож, аби уникнути дублювання тем в інформаційному забезпеченні «бійців ідеологічного фронту», за спогадами ветеранів видання, ЦК Компартії України й ухвалив рішення щодо створення журналу «Під прапором ленінізму» замість численних «Блокнотів агітаторів».

Новим виданням опікувався відділ пропаганди та агітації ЦК Компартії України. Безпосереднім куратором журналу призначили Леоніда Кравчука, тоді заступника завідувача цього відділу, який згодом став першим Президентом України. Головним редактором журналу «Під прапором ленінізму» призначили Якова Лавренка, що до цього редагував газету «Закарпатська правда» — орган Закарпатського обкому партії та обласної Ради депутатів трудящих. У структурі редакції було створено кілька відділів, провідним з яких був відділ пропаганди марксизму-ленінізму, відділ міжнародного життя мав статус другорядного, його завідувач за положенням навіть не входив до складу редколегії, але керівництво журналу, прагнучи збалансувати масив досить одноманітних і сухих методичних розробок «читабельними» матеріалами, не обмежувало кількісно його публікації.

Журнал «Під прапором ленінізму» мав досить солідний гонорарний фонд, а головне — отримав акредитацію у ВАК у галузі суспільних та економічних наук. Це посилювало мотивацію до співробітництва із виданнями вчених академічних інститутів та викладачів вищої школи України. Можна без перебільшення сказати, що майже всі нині відомі вчені у галузі історичних, політичних, економічних та юридичних наук часто публікувалися у журналі «Під прапором ленінізму» чи то як автори окремих статей, чи то як розробники окремих тем для системи політичного навчання (з допомогою, звичайно, пера журналістів, що працювали у штаті). До редколегії входили відповідальні партійні працівники, а також керівники академічних інститутів у галузі гуманітарних наук. Через таке густе «сито» матеріали проходили із певною натугою, що часто додавало зайвих, зовсім не потрібних клопотів і авторам, і редакторам. Але знайомство та співробітництво з авторитетними людьми мало певний вплив і на долю штатних працівників журналу. Так, висококласний журналіст Володимир Шляпошников згодом став пресекретарем першого президента України Леоніда Кравчука.

Склалося так, що менш заангажованим у своїх публікаціях виявився відділ міжнародного життя. Його обличчя протягом усього існування «Під прапором ленінізму» визначали двоє чудових журналістів і організаторів — Аркадій Сидорук та Іван Онищенко, нині, на жаль, уже покійний. Аркадій Сидорук, поліглот, що ще до роботи в журналі «Під прапором ленінізму» уславився своїми блискучими інтерв'ю по телефону з багатьма видатними людьми світу, налагодив тісне співробітництво з відомими фахівцями у галузі міжнародних відносин, що працювали у Міністерстві закордонних справ СРСР, апарату ТАРС та московських академічних інститутів. Після Аркадія Сидорука, який отримав призначення на посаду кореспондента РТАУ — ТАРС при ООН в Нью-Йорку, відділ очолив Іван Онищенко, колишній працівник посольств СРСР у кількох країнах світу, заступник міністра закордонних справ УРСР. Він зберіг ділові контакти з московськими міжнародниками та залучив до співробітництва практично всіх кадрових українських дипломатів, котрі працювали у центральному апараті міністерства чи за кордоном. Багаторічним та активним автором відділу був Іван Грищенко, батько нинішнього міністра закордонних справ України. У колі вітчизняних журналістів-міжнародників багато років визнавалося, що журнал «Під прапором ленінізму» є провідним виданням у цій галузі в країні.

Згодом настала доба генсека Михайла Горбачова з його «новим мисленням». Після багаторічного редагування журналу Яків Лавренко пішов на пенсію. Його місце посів Григорій Максименко, колишній секретар ЛКСМУ та партійний працівник, що у роки своєї комсомольської діяльності не відзначався догматичною зашореністю. У журналі з'явилися нові теми, що розширили його творчу палітру. Публікувалися матеріали про Голодомор 1933-го, репресії кінця 30-х років ХХ століття, видатних діячів літератури та мистецтва. З дещо інших позицій висвітлювалася історія Великої Вітчизняної війни. Більш наближеними до реального життя стали матеріали на економічні теми. Журнал дедалі більше перетворювався на громадсько-політичне видання із широким змістом, що намагалось не відставати від вимог та реалій того дуже непростого, переломного та суперечливого часу й мало досить широку читацьку аудиторію, виходячи щомісяця накладом 30–40 тис. примірників. Зрештою журнал «Під прапором ленінізму» отримав реєстрацію під новою назвою — «Політика і час».

Після відомих серпневих подій 1991 року у житті української радянсько-партійної преси розпочалася нова доба. Більшість газет та журналів перейшли під крило нових органів центральної та місцевої влади. Засновником журналу «Політика і час» стало Міністерство закордонних справ суверенної України. Можна сказати, що вибір цей був обумовлений здебільшого давніми та сталими творчими зв'язками, які підтримували працівники журналу з українськими дипломатами протягом не одного десятиліття. Головний редактор журналу Григорій Максименко перейшов на дипломатичну роботу в щойно створене посольство України в Болгарії. Його наступником колектив журналу обрав Леоніда Байдака, кандидата філософських наук, багаторічного першого заступника головного редактора, заслуженого журналіста України.

Як відомо, становлення центрального апарату Міністерства закордонних справ України, дипломатичних представництв у різних країнах світу відбувалося за нелегких умов: молодого державою певний час не надавалося достатнього фінансування, бракувало кваліфікованих кадрів, виникали труднощі із облаштуванням закордонних установ. Серйозні проблеми довелося долати і журналу «Політика і час», як фінансові, хоча міністерство використовувало будь-які можливості, аби допомогти своєму виданню, так і труднощі творчого переформатування, адже йшлося про створення першого фахового видання з питань міжнародного життя у незалежній країні.

Нарешті у другій половині 90-х років період становлення нового видання завершився. Впорядкували близько 20 постійних рубрик, під якими друкувалася основна маса матеріалів («Двосторонні відносини», «Проблеми національної безпеки», «Повідомлення, коментарі», «У країнах і регіонах», «Зовнішньоекономічні зв'язки», «За протоколом», «Спогади» та інші). У кожному номері подавалося «Дипломатичне досьє», публікувалися укази про призначення послів України та повідомлення про акредитацію послів іноземних держав. Досить часто проводилися круглі столи з різних питань зовнішньої політики держави, до яких залучалися дипломати та фахівці з різних державних та наукових установ. Також налагодили випуск англomовного видання журналу — «Politics and the Times», яке редагував Аркадій Сидорук, що повернувся із закордонного відрядження вже в суверенну Україну.

Основу авторського активу становили науковці з Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАНУ та викладачі Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, згодом Дипломатичної академії при МЗС України. У творенні журналу дуже помітною була участь українських дипломатів: Юрія Кочубея, Володимира Чорного, Євгена Свиначука, Юрія Костенка, Бориса Тарасюка, Миколи Макаревича, Андрія Веселовського, Ігоря Турянського, Юрія Сергєєва, Ігоря Харченка та багатьох інших. Саме допомога деяких дипломатичних представництв України за кордоном значно допомагала журналу долати фінансові труднощі й розширювати коло передплати. Втім, серйозним недоліком у політиці формування авторського активу журналу на відповідному етапі можна вважати надто слабкі контакти із незалежними експертами, середовище яких тоді інтенсивно формувалося в Україні.

До середини поточного десятиліття у журналі «Політика і час» виникла дуже серйозна кадрова проблема. Практично всі творчі працівники увійшли у досить поважний пенсійний вік, внаслідок чого мобільність видання помітно знизилася, набуті раніше зв'язки та форми подачі матеріалів застаріли, відчувалося відставання редакційної політики від вимог часу. Ця проблема була розв'язана із приходом нового головного редактора Ольги Таукач, колишнього провідного працівника однієї з редакцій Першого національного телеканалу, популярної телеведучої. Журнал «Політика і час» майже одразу змінив формат і отримав кольоровий друк, що наблизило його до найкращих світових видань. У 2007 році його зареєстровано під новою назвою — «Зовнішні справи», що конкретніше та чіткіше виокремлювала спеціалізацію видання, засновником якого є Міністерство закордонних справ України. Згідно з анотацією мова видання українська та англійська, проблематика публікацій — міжнародні відносини, геополітика, міжнародна економіка. Співзасновником журналу стала також Дипломатична академія при МЗС України, що максимально наблизило до журналу колектив висококваліфікованих фахівців із різних питань міжнародного життя та зовнішньоекономічних відносин. Було розширено також коло авторського активу за рахунок включення до нього незалежних експертів, представників науково-аналітичних інституцій, що виникли в останні роки, а також зарубіжних публіцистів.